

Література

1. Богиня Д. П. *Основи економіки праці: Навч. посібник* / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. – К.: Знання-Прес, 2000. – 313с.
2. Гальків Л. І. *Людський капітал: базисні поняття та концептуальні положення* / Науковий вісник НЛТУ України. – 2008, вип. 18.9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/18_9/187_Galkiw_18_9.pdf
3. Злупко С. М. *Людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення в Україні: Навч. посібник* / С. М. Злупко, Й. І. Раденький // Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 192 с.
4. Немець Л. М. *Географія населення: українсько-російсько-англійський словник термінів та понять: навчальний посібник* / Л. М. Немець, К. Ю. Сегіда. – Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2011. – 144 с.
5. Немець Л. М. *Демографічний розвиток Харківського регіону: монографія* / Л. М. Немець, К. Ю. Сегіда, К. А. Немець. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 200 с.
6. Немець Л. М. *Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні: Монографія* / Л. М. Немець, Я. Б. Олійник, К. А. Немець. – Х.: РВВ ХНУ, 2003. – 160с.
7. *Офіційний сайт Головного управління статистики в Харківській області* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net>
8. Сегіда К. Ю. *Статеві-вікова структура населення м. Харкова як основа його демографічного капіталу* / К. Ю. Сегіда // *Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний збірник наукових праць*. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2012. – Вип. 13 (2). – с. 73 – 76
9. Яковенко Р. В. *Проблеми та перспективи розвитку людського капіталу* / Р. В. Яковенко, Р. О. Козенко // *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*, 2010, вип. 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/67.pdf

УДК 911.3:332.1(477.54)

Є.Ю. Телебенева, аспірант,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

В роботі розглянуто особливості формування економічного потенціалу Харківського регіону. Визначені загальні положення щодо економічного потенціалу по районах Харківської області. Показана загальна структура складових компонентів економічного потенціалу. Побудована картосхема Харківського регіону, яка показує наявність економічного потенціалу по районах області. Обґрунтовано висновки щодо актуальності даного питання та подальших досліджень у майбутньому.

Ключові слова: економічний потенціал, Харківський регіон, природні ресурси, трудові ресурси, інвестиційна компонента, інноваційна компонента.

Е.Ю. Телебенева. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ХАРЬКОВСКОГО РЕГИОНА И ЕГО СОСТАВЛЯЮЩИЕ. В работе рассмотрены особенности формирования экономического потенциала Харьковского региона. Определены общие положения экономического потенциала по районам Харьковской области. Показана общая структура составляющих компонентов экономического потенциала. Построена картосхема Харьковского региона, которая показывает наличие экономического потенциала по районам области. Обоснованы выводы об актуальности данного вопроса и дальнейших исследований в будущем.

Ключевые слова: экономический потенциал, Харьковский регион, природные ресурсы, трудовые ресурсы, инвестиционная компонента, инновационная компонента.

Актуальність дослідження. За рівнем забезпеченості, загальноекономічним потенціалом регіони України істотно відрізняються один від одного. Харківщина відрізняється високим рівнем економічного розвитку серед інших регіонів країни. У нових умовах модернізації економічного, суспільного і культурного життя Харківщина прагне зберегти свій унікальний потенціал, здобути нову якість регіональної ідентичності з урахуванням історичних традицій і глобальних світових тенденцій.

Незважаючи на віддаленість Харківського регіону від центру країни, сприятливі кліматичні умови, багаті природні ресурси, а також зручне географічне розташування на перехресті

доріг Східної Європи дають області переваги для міжнародної торгівлі. Тут зосередилася велика частина економічного потенціалу країни. У регіоні працюють підприємства майже всіх галузей промисловості, включаючи і провідні в Україні машинобудівну, приладобудівну, паливно-енергетичну й електротехнічну, а також сільськогосподарську та переробну. Добре розвинута і різноманітна інфраструктура підсилює економічний потенціал регіону.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз становлення економічного розвитку, розвитку господарства, промисловості та її окремих галузей, удосконалення, розміщення і територіальні особливості промислового виробництва –

була і залишається в центрі уваги фахівців багатьох наук. Вивченням з позиції суспільно-географії окремі проблеми промисловості та економічного потенціалу регіонів і України взагалі, займаються зокрема Колосовський Н.Н., Підгрушний Г.П., Гладкий О.В., Іщук С.І., Голіков А.П. та ін.

Метою дослідження є розкриття особливостей розвитку економічного потенціалу Харківського регіону та його складових.

Виклад основного матеріалу дослідження. Харківська область згідно рейтингу інвестиційної привабливості регіонів (розрахованому Київським Інститутом Реформ) віднесена до групи «лідерів» і увійшла до шістки найбільш інвестиційно привабливих областей України [9].

В умовах сьогодення відбуваються зміни в структурі господарського комплексу, змінюється виробнича спеціалізація, активно ведеться робота щодо видобування сланцевого газу. У зв'язку з цим відбуваються зміни у системі управління, трансформується структура госпо-

дарської системи. Враховуючи значний економічний потенціал Харківської області, тематика даного дослідження є дуже актуальною в умовах сьогодення.

Традиційно, економічний потенціал розуміють як «здатність наявних у межах регіону економічних ресурсів забезпечити виробництво максимально можливого обсягу матеріальних послуг, відповідних потребам суспільства на даному етапі його розвитку» [6]. Економічний потенціал регіону включає чотири головні компоненти (інвестиційний, інноваційний, природний, трудовий), які в свою чергу є складовими сукупного економічного потенціалу (рис. 1). У сумарному обчисленні економічний потенціал Харківської області можна оцінити в 24444 млн.грн (станом на 2011 рік). Найбільш вагома компонента в економічному потенціалі регіону – інвестиційний потенціал. В економічному потенціалі Харківської області на інвестиційну складову доводиться 42,8%, трудовий потенціал – 36,1%, природно-ресурсний потенціал – 21,1% [2,7,9].

Рис. 1. Складові компоненти економічного потенціалу (складено автором за даними [2]).

Величина економічного потенціалу істотно варіює в територіальному відношенні. Територіальні відмінності між районами Харківської області в забезпеченості, як сумарним економі-

чним потенціалом, так і його складовими, досить значні [2]. Так, в обласному центрі – місті Харкові – зосереджено понад 50 % всього економічного потенціалу області, а в таких райо-

нах як Барвенківський, Близнюківський, Боровський, Дворічанський, Зачепилівський, Золочівський, Коломацький, Печенізький і Сахновщинський цей показник не досягає навіть 1 % [2].

Найбільш високими показниками територіальної диференціації серед ресурсів локальних потенціалів районів Харківської області (не враховуючи обласний центр) характеризуються інвестиційні ресурси (різниця між екстремальними значеннями – 46,4 разів), трудові (13,6 разів) і природні (19,7 разів) ресурси. Більш суттєву оцінку забезпеченості економічним потенціалом районів Харківської області дають його питомі показники в розрахунку на душу населення і одиницю території [3, 4].

Відмінності питомого показника економічного потенціалу на душу населення між районами області становлять біля 4,9 разів (18,72 тис. грн. у Коломацькому та 3,79 тис. грн. у Дергачівському районах). Різниця в забезпеченості економічним потенціалом у розрахунку на одиницю території (не враховуючи м. Харків, де даний показник становить 425,47 тис. грн. / 100 м²) становить 4,6 разів (7,02 тис. грн. / 100 м² – Балаклійський і 54 тис. грн. / 100 м² – Печенізький райони) [2, 9].

Найбільш значна компонента в економічному потенціалі Харківського регіону належить інвестиційному потенціалу, потім трудовому та природно-ресурсному. Відповідно до вчення про територіально-виробничі цикли М. М. Колосовським, господарство регіону складається з декількох взаємопов'язаних блоків.

Перший блок утворюють галузі, що визначають його економічну спеціалізацію в рамках територіального поділу праці всередині країни. Це – головні (провідні) галузі регіону. В області до них традиційно відноситься машинобудування і металообробка. В останні роки до них додалася і харчова промисловість.

Наступний блок утворюють базові галузі, які постачають сировину і паливо головним і іншим галузям регіону, а також доповнюють галузі. До них можна віднести виробництво ливарної продукції у Куп'янську, виробництво ковальських заготовок у Лозовій, газову промисловість і безумовно - сільське господарство [11].

Наступні блоки представляють супутні і допоміжні виробництва в Харкові та районах області. Крім зазначених вище виробничих блоків в економічний комплекс регіону входить також і інфраструктурний блок, що включає виробничу інфраструктуру (під'їзні шляхи, тран

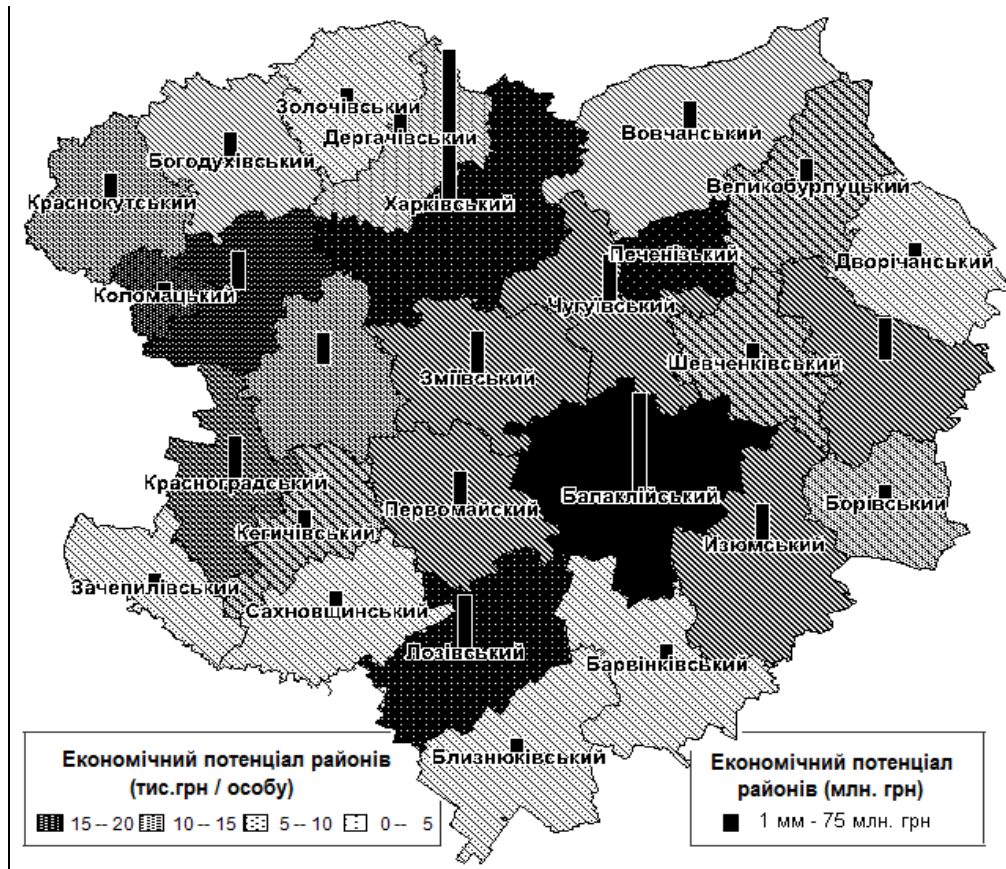

Рис. 2. Економічний потенціал Харківської області (по районам) у 2011 році (складено автором за даними [2, 9]).

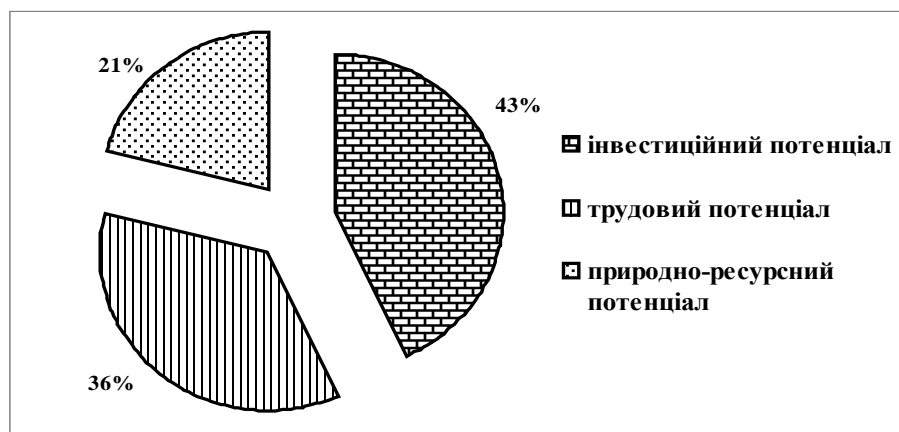

Рис. 3 Складові економічного потенціалу Харківського регіону (складено автором за даними [2, 9])

спорт, систему водопостачання, енергопостачання та ін.), соціальну інфраструктуру (медичні установи, ринки, житлово-комунальне господарство та ін.), інституційну інфраструктуру (установи управління, органи охорони порядку тощо).

Висновки. Регіональна економіка Харківської області являє собою відносно потужний господарський комплекс, який за своїм виробничим і науково-технічним потенціалом можна віднести до найбільших в Україні.

В економічному розвитку Харківського регіону провідну роль відіграють підприємства машинобудування та металообробки, енергетики, військово-промислового комплексу, хімічного комплексу, які забезпечують продукцією не тільки населення Харківського регіону, а й експортують продукцію за її межі. Все це визначено його потужним науково-технічним потенціалом, широко розгалуженою мережею вищих, середніх, спеціальних та загальноосвітніх навчальних закладів. Маючи 5,2 % території і 6% населення, регіон виробляє 6,1 % сумарного ВВП країни. За цим показником Харківщина посідає четверте місце в Україні (після Києва, Донецької та Дніпропетровської областей) [2]. В той же час існує ряд проблем, які стосуються не тільки промислового, а й економічного розвитку регіону в цілому. Основними з них є не-

обхідність поліпшення структури промислового виробництва, збільшення обсягів і асортименту продукції, поліпшення якості товарів народного споживання, зменшення частки ресурсомістких та енергоємних і в той же час збільшення наукоємних виробництв, впровадження екологічно безпечних технологій та ін. [10].

Головними пріоритетними напрямками розвитку Харківського регіону є – здійснення чіткої соціально-орієнтованої політики, створення необхідних правових, соціальних, культурних і економічних умов для життєдіяльності, екологічної безпеки, задоволення матеріальних і культурних потреб населення. На Харківщині розроблено програму залучення інвестицій в економіку регіону, згідно з якою до пріоритетних напрямів інвестування належать: переоснащення підприємств машинобудування, легкої промисловості, впровадження нових технологій у виробництво та переробку сільськогосподарської продукції, захист навколишнього середовища, впровадження енерго- та ресурсозбережних технологій, розвиток паливно-енергетичного комплексу, транспорту, зв'язку, малого та середнього бізнесу.

Отже, все зазначене вище визначає актуальність подальших сучасних комплексних суспільно-географічних досліджень економічного розвитку Харківського регіону.

Література

1. Гладкий О.В. Наукові основи суспільно-географічних досліджень промислових агломерацій: Монографія. / Гладкий О.В.; [за ред. С.І. Іщука]; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К.: ВГЛ «Обрії», 2008. – 360 с.
2. Голіков А.П. Харківська область, регіональний розвиток: стан та перспективи: монографія / А.П. Голіков, Н.А. Казакова, М.В. Шуба / За ред. чл.-кор. НАН України, проф. В.С. Бакірова. - Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. - 104 с.
3. Давискіба Є.В. Економічна оцінка природно-ресурсного потенціалу регіону // Вісник Міжнародного Слов'янського університету (м. Харків). Економіка. -2003. - Т.6. - № 1.
4. Давискіба Є.В. Економічна оцінка трудового потенціалу регіону // Тези Міжнар. наук. - практич. конф. «Україна наукова – 2003». - Дніпропетровськ: Наука і освіта. - 2003.

5. Дорошенко Ю.А. Економічний потенціал території. - СПб. : Хімія, 1997. – с. 237.
6. Економічна енциклопедія: у 3 т. / Ред. рада: Б.Д. Гаврилишин (голова) та ін. - К.: Академія; Тернопіль: Акад. нар. хоз-ва, 2000 - 2002. Т. 1: А (Абандон) – К (Концентрація виробництва) / Редкол. т.: С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін. - 2002. – 864 с.
7. Жулавський А.Ю., Джайн І.О. Економічна оцінка трудового потенціалу регіону // Вісник Сумського державного університету. - 1998. - № 3 (11). - С.113 -120.
8. 6. Лукьянчиков М.М. Економічна оцінка природних ресурсів // Питання оцінки. - 1997. - №4.
9. Офіційний сайт Головного управління статистики в Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.uprstat.ua>.
10. Підручний Г.П. Промисловість і регіональний розвиток України (теорія та практика суспільно-географічного дослідження): Автореф. дис. д-ра геогр. наук: 11.00.02; НАН України. Ін-т географії. — К., 2007. — 40 с. — укр.
11. Сегіда К.Ю., Редін В.І., Чабань М.Т. Географія Харківської області: навчально-методичний комплекс для студентів, які навчаються за напрямом підготовки «Географія». – Харків. –2012. – 64 с.

УДК 911.3

*Д.А. Шинкаренко, аспірантка,
Харківській національний університет імені В.Н. Каразіна*

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСУ ВЕЛИКОГО МІСТА

В статті розкрито сутність поняття «транспортний комплекс», «міський транспорт». Визначені функції міського транспорту та нормативно-правові аспекти функціонування транспорту міста Харкова. Визначенні основні проблеми та перспективи розвитку транспортного комплексу.

Ключові слова: транспортний комплекс, міський транспорт, транспортно-дорожній комплекс, міський маршрутний транспорт загального користування.

Д.А. Шинкаренко. ОСОБЕННОСТИ ТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСА БОЛЬШОГО ГОРОДА. В статье раскрыта сущность понятия «транспортный комплекс», «городской транспорт». Определены функции городского транспорта и нормативно-правовые аспекты функционирования транспорта города Харькова. Определены основные проблемы и перспективы развития транспортного комплекса.

Ключевые слова: транспортный комплекс, городской транспорт, транспортно-дорожний комплекс, городской маршрутный транспорт общего пользования.

Актуальність дослідження. Стабільна робота усіх видів транспорту є невід’ємною умовою нормального функціонування економіки як країни, так і окремого регіону. В останні роки становище в транспортно-дорожньому комплексі України значно погіршилося. Внаслідок спаду обсягів перевезень різко скоротилися прибутки транспортних підприємств, хронічною стала криза не платежів, граничного рівня досягла спрацьованість основних виробничих фондів, що призводить до зростання потреб у реконструкції, ремонті та технологічному обслуговуванні. Незадовільно вирішуються питання технічних інновацій і технологічної модернізації, не забезпечуються мінімальні соціальні умови працівників галузі, не повною мірою використовуються потенційні можливості транспортно-дорожнього комплексу з розвитку експорту транспортних послуг [3].

Вивчення транспортних мереж як цілісних системних формувань, що мають свої закономірності розвитку і виступають важливою інфраструктурною основою для становлення господарських комплексів різних типів і масштабів є дуже важливою та актуальною. Не виключенням є дослідження міського транспорту Харкова.

Метою дослідження є визначення функцій міського транспорту та нормативно-правових аспектів функціонування транспорту міста Харкова.

Аналіз попередніх досліджень. Особливо слід зазначити фундаментальні праці вітчизняних та закордонних науковців таких як: Е.Б. Алаєв, С.В. Альбов, Д. Бенсон, Д.Л. Бронер, В.Н. Бугроменко, В.В. Волошин, Й.Р. Гілецький, П.Ф. Горбачев, А. Йонкіс, М.М. Казанський, Л.В. Канторович, А.В. Катаєв, Є.П. Качан, В.І. Ніколін, Я.Б. Олійник, Є.Н. Перцик, Н.В. Правдін, О.Р. Приймук, Б.Л. Раднаєв, А.В. Рибчук, І.В. Спирін, О.Г. Топчів, О.І. Шаблій.

Виклад основного матеріалу. Транспортний комплекс – важлива складова частина виробничої інфраструктури будь-якої країни. Він повинен повністю та своєчасно задовольняти потреби народного господарства і населення в перевезеннях, поліпшувати господарські зв’язки між різними територіально-адміністративними одиницями [1].

Міський транспорт – це комплекс різних видів транспорту, що здійснюють перевезення населення і вантажів на території міста і найближчої приміської зони, а також виконують роботи, пов’язані з благоустроєм міста. За наяв-